



## Izrael globális politikai gazdaságtana

 Pogátsa Zoltán 2017. 07. 17. MUTATÓ

 Megosztás

 Megosztás

 Megosztás

Segítsd a munkánkat, ha tetszettek az írásaink!



Kövess minket!



Jonathan Nitzan és Shimshon Bichler izraeli szerzők könyve. Nitzan Kanadában, Bichler Izraelben tanít. Kiadta: Pluto Press, 2002.

Partnereink és támogatóink

A két szerző nem egyszerűen csak gazdaságtörténetet írt, hanem



részletesebben ki is fejtenek. Ezt az elméletet az Izraelről szóló kötetben is összefoglalják, mivel alapvető elemzési keretet ad munkájuknak.

## Az elmélet

A szerzők szerint a tőke fogalmát nem a neoklasszikus közgazdaságtan materiális értelmében kell kezelni, sem pedig a marxianus értelemben, amely termelési viszonyt látja azt. Nitzan és Bichler azonban a tőkét sokkal inkább hatalmi pozícióként értelmezi. A uralkodó tőke szerintük nem önmagában a profitra törekszik, hanem a gazdaságra jellemző átlagos jövedelmezőségnél relatíve magasabb jövedelmezőségre. Ez vezet ugyanis a hatalmi pozíció megteremtésére alkalmas megkülönböztető felhalmozásra.

Az uralkodó tőke nem az állam ellentétpárja, hanem az államot felhasználja uralmi pozíciójának létrehozatalára és fenntartására.



Pogátsa Zoltán

Ebben az értelemben a szerzők természetesen megkérdőjelezik a szokásos különbségtételt a gazdaság és a politika között: politikai gazdaságtant művelnek. Támaszkodnak Marxra annyiban, hogy a tőke politikai rezsimjét kívánják láttatni. Támaszkodnak Thorsten Veblen norvég-amerikai közgazdászra, szociológusra, aki

tanítványaival először mutatott rá arra, hogy a társadalmi szerveződés hatalmi gépezetként működik, és hogy az egyes termékekben benne van a teljes társadalom tudása, inputja. A tanítványok közül kiemelkedik Lewis Mumford, aki az ókori birodalmak példáján keresztül mutatja be, hogy azok „társadalmi

## Irodalom és művészet balról



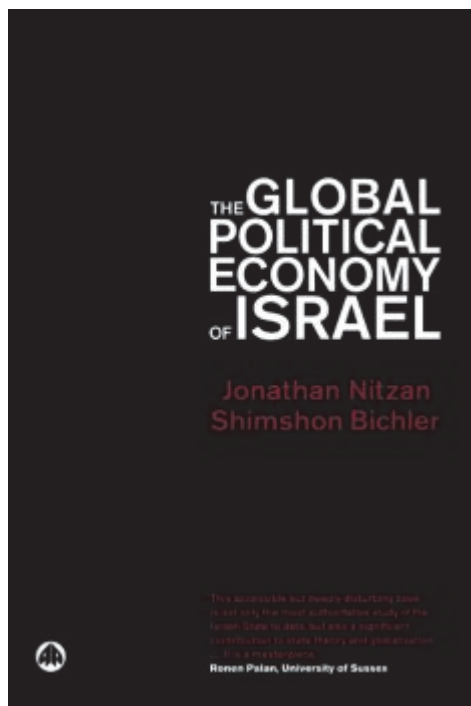
## Ezért dolgozik az Új Egyenlőség



társadalmi szintre emelt uralmi gépezetként kell értelmezni. A nagyvállalatok uralmi rendszerek, a nagyvállalatok tulajdonosainak végső célja pedig nem a köztes nyereségesség, az eszközként szolgáló tőkefelhalmozás, hanem az uralmi pozíció folyamatos erősítése. Végezetül támaszkodnak a lengyel pre-keynesiánus közgazdászra, Michal Kaleckire, aki először dolgozott ki nem versenyző piacokra profitelméletet, a monopolhelyzet erősségéből kiindulva.

Gondolkodásuk hasonlít az olasz marxiánus gondolkodó, Antonio Gramsci hegemoniafogalmára, illetve a nagyvállalati szektor által foglyul ejtett állam gondolatához is közel áll.

## Izrael baloldali kezdetei



A korai évtizedekben Izrael államközpontú gazdasági modellt vitt, sokszor szocialista társadalomként jellemezték. Az alapvető infrastruktúra megteremtését az államnak kellett végeznie. Igen jelentős volt az állami és a szövetkezeti szektor, melynek nemzetközileg is ismert példái voltak a kibucok. A tőkeképződésnek a magánszektor ez idő tájt körülbelül felét tette ki, az állam a negyedét, a szövetkezeti

(Histadrut) szektor pedig szintén a negyedét.

Az extenzív fejlődés (infrastruktúra kialakítása, mezőgazdaság elterjesztése, foglalkoztatás növelése) évtizedeken keresztül nemzetközi összehasonlításban kiemelkedően magas növekedést jelentett. A beruházáshoz szükséges tőke a nemzetközi zsidó diaszpóra jóvoltából bőségesen rendelkezésre állt. A társadalmi egyenlőtlenségek nemzetközi összehasonlításban alacsonyak voltak



## Várható írási Tetszik



A

világszegénység különböző perspektívákból



## A nagy „földrengés”

A regionális fenyegetettség miatt egy ponton az izraeli katonai költségvetés a GDP harmadát tette ki. Az ország külső adósságállománya folyamatosan emelkedett.

1977-ben megtörtént az, amit az izraeliek „földrengésnek” neveznek: átvette a hatalmat a nacionalista jobboldal a nagyvállalati szektorral (a szerzők szóhasználatában: az uralkodó tőkével) szövetségben. Az izraeli gazdaság egyre inkább neoliberais irányba tolódott el. A korábban csekély társadalmi különbségek latin-amerikai mértékűvé nőttek, ami komoly feszültségeket szül. Gyakoriak a nehéz megélhetés miatti tüntetések. Pozitívumként emelhető ki, hogy a neoliberais fordulat ellenére az izraeli állam továbbra is szem előtt tartja a tudás fontosságát a gazdaságban: mind az oktatási költségvetés, mind pedig a kutatási és fejlesztési kiadások hatalmasok. (Ez utóbbi 2014-ben például 4,1% volt, míg a magyar mutató 1,37, amivel a visegrádi régióban ráadásul csak a cseheket nem előzzük meg!)

Nitzant és Bechtelt az érdekelte, hogy a krízis ellenére mégis egyre erősödött Izrael vezető gazdasági konglomerátumai. Elemzésükben a Kalecki és a Baran-Sweezy szerzőpáros által fémjelzett monopolkapitalizmus iskolára támaszkodnak. Ez az iskola azt mondja, hogy a létező kapitalizmust oligopóliumok jellemzik, ahol már nincs árverseny. Itt a verseny a költségek vágásában érvényesül. Mivel nincs árverseny, az árak nőnek. A növekvő árak és a csökkenő költségek között azonban egy rés jön létre, melyet Baran és Sweezy „társadalmi többletnek” nevez el. (Ez egész más, mint Marx „értéktöbblet” fogalma!) Szerintük ez a többlet egyre inkább nő a GDP arányában, és a tőke tulajdonosaié lesz, ezért az aggregát kereslet nem elégséges a kínálat felszívására. Ebből természetesen stagnálás lesz az infláció mellett. Ez magyarázza a „stagfláció” jelenségét. Szerintük a kapitalizmus ezen a fázison csak akkor képes túllépni, ha „felesleges” kiadásokon keresztül felszívja ezt a többletet: például a pénzügyi szektoron keresztül, illetve a katonai kiadások



Hogyan segítheti a baloldal a

dolgozók önszerveződését, érdekvédelmét?

## CÍMKEFELHŐ

adók adózás **baloldal**

baloldali kormányzás Brexit

**bérek** egyenlőség

egyenlőtlenség

**esélyegyenlőség**

Európai Unió felzárkózás

**foglalkoztatás**

igazságosság **jóléti**

**állam** kapitalizmus

**kapitalizmus**

**modellek** kormányzás

könyv közbeszélgetés

közmunka létminimum

magyar politika minimálbér

munkabérek

**munkaerőpiac**

munkanélküliség

**neoliberalizmus**

**oktatás** populizmus

pszichológia robotok romák

**szakszervezetek**

rengeteg többletet.)

Az izraeli uralkodó tőke szorosan összefonódott a katonai hatalmi elittel. Jelentősen támaszkodott az állami katonai közbeszerzésekre, és nyertese volt az izraeli katonai exportnak. Ez ismét jó példa arra, hogy a gazdaság szétválaszthatatlan a politikai alrendszerrel.

A hadiipari komplexum jelenlétét a gazdaságban más országok – mindenekelőtt az Egyesült Államok – esetében is sokszor bemutatták már más szerzők.



UCAV IAI Harop harci drón

Forrás: Creative Commons

A korai nyolcvanas években azonban Izraelben senkit nem érdekeltek az elosztási kérdések. A szerzők ezért igyekeztek

szegénység

szocializáció

szociáldemokrácia

szociálpolitika

társadalmi

egyenlőtlenségek

társadalmi

elosztás társadalmi

modellek versenyképesség

életszínvonal érdekvédelem

újraelosztás

vállalatcsoport lefedi például az izraeli tőzsdei kapitalizáció közel 77%-át, ezen belül az öt legnagyobb a 44%-át. Ez az elképesztő koncentráció többségében nem zöldmezős beruházások folyamányaként jött létre, hanem összeolvadások és felvásárlások eredményeképpen. Erre a gazdasági jelenségre (M&A, mergers and acquisitions) sem a főáramú neoklasszikus, sem a marxiánus közgazdaságtan nem figyel eléggé, pedig a gazdasági erőkoncentráció létrejöttének lényegi forrása. Az egyre nagyobbá váló cégek jelentős hatással vannak saját iparágaik szabályozására, egyre inkább maguk alá gyúrik az állami szabályozást először nemzeti, majd egyre inkább globális szinten (lásd a TTIP Transzatlanti Kereskedelmi és Befektetési Partnerség esetét).

## A belterjes hatalmi elit

Izraelben a válság, a stagfláció alatt sem romlott az uralkodó tőke relatív helyzete. Ellenkezőleg, pontosan ezen idő alatt erősödött meg hatalmi pozíciója a relatíve gyorsabb akkumuláció eredményeképpen.

Nitzan és Bichler azt találta, hogy nemcsak Izraelben, hanem gyakorlatilag mindenhol együtt jár az infláció a stagnálással. Azaz ez nem a hiba, hanem a norma.

A szerzők megvizsgálták a közel-keleti energiaválságok esetét is. Azt találták, hogy a térségben működő nemzetközi energiamultik a térség politikai válságai idején sokkal jövedelmezőbbé váltak a magasabb olajár miatt. Az adataik azonban ennél még érdekesebb eredményekre vezettek: az energia multik profitabilitása minden egyes közel-keleti konfliktus előtt a gazdaságra jellemző alatt volt, minden egyes válság után azonban annál magasabbra emelkedett.

politika összefonódására. Másrészt pedig egy újabb magyarázatot ad a stagnálás és az áremelkedés együtt járására, a stagflációra.

Az angol nyelvű könyv ingyenesen letölthető innen: [The Global Political Economy of Israel](#)

A vezető kép forrása: Creative Commons

## Kapcsolódó írások

Mire jó a globális politikai gazdaságtan?

CÍMKÉK [Izrael](#) [politikai gazdaságtan](#)

**Ehhez a cikkhez az Új Egyenlőség Facebook oldalán fűzhet véleményt.**



Szerző: Pogátsa Zoltán

Pogátsa Zoltán (Budapest, 1974.) közgazdász, szociológus, a nemzetközi politikai gazdaságtan szakértője. A Nyugat-magyarországi Egyetem docense, a Közép-Európai Egyetem, az ELTE és a Veronai Egyetem oktatója. A NyME Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola témakiírója. Az Új Egyenlőség szerkesztőbizottságának elnöke és főszerkesztője. A szerző írásai itt olvashatók. Bemutatózó videója itt tekinthető meg.

[Az Új](#)

[Impresszum](#)

[Hogyan](#)

[Archívum](#)